

DISZCIPLÍNÁK METSZÉSPONTJÁBAN: ZENEI KÖNYVTÁROSOK KÉPZÉSE AZ EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEMEN

Bevezetés

A zenei gyűjtemények a *könyvtári rendszer* szerves részét alkotják, akár szak- vagy felsőoktatási könyvtárként önállóan, akár a nemzeti könyvtárak vagy a települési közkönyvtárak, illetve iskolai könyvtárak részlegeiként, hagyományos terminológiával *fonotékaként*¹ jelennek meg. A szakirodalom és a kották mellett jellemzően hanglemezeket, magnófelvételeket, offline és online elektronikus hordozókat (pl. CD, DVD, hang- és mozgóképfájlok) tárolnak és tesznek elérhetővé a mai *zenei gyűjtemények* vagy *médiatárak*. A multifunkciós könyvtárügy kihívásai² természetesen érintik ezeket a rendszerint atipikusnak tartott gyűjteményeket, illetve a tartalomszolgáltatásaikat és közösségi tereiket működtető, egyúttal a zenei kulturális örökség megőrzésén dolgozó, speciális kompetenciákkal rendelkező szakembereket is.

Előzmények

Az Országos Széchenyi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja (OSZK KMK) 1972-ben indított három féléves, 300 óras *továbbképző tanfolyamot*, ahol a hallgatók a következő tárgyakból tettek vizsgát:

1. könyvtári szaktárgyak:

- A zenei részlegek feladatai és működése
- Zenei dokumentumok címléírása
- Zenei osztályozás

¹ „Fonotéka – ‘hanglemez- és magnófelvételek tára’. *Technikai szakszó a görög phóné (‘hang’) és théké (‘láda, szekrény’) elemekből, a bibliotéka (lásd biblio-) mintájára.*” Forrás: Magyar etimológiai szótár. Arcanum kézikönyvtár. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/f-F2003/fonoteka-F219A> [2020. február 9.]

² KISZL Péter: Ki viszi át...? A könyvtárak társadalmi felelősségvállalása a digitális korban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 64. évf. 2017. 1. sz. 1–23. p. Forrás: <http://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/774> [2020. február 9.]

- Szakirodalom-ismeret
- Közönségszolgálat
- Az audioteknika elméleti és gyakorlati ismeretei

2. zenei szaktárgyak:

- Egyetemes zenetörténet
- Magyar zenetörténet
- Népzene
- Szolfézs
- Stílustörténet
- Zenei formák
- Zenei terminológia
- Hangszerismeret.

A KMK 1977/1978-ban négy féléves, 270 órás zenei könyvtárosi továbbképző tanfolyamra várta az érdeklődőket, majd az országban egyre több zenei könyvtár szervezett rövidebb időtartamú továbbképzéseket.³ Gyarapodott a képzést segítő hazai szakirodalmi bázis,⁴ a tudományos háttér pedig erősítette az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar (ELTE BTK) Könyvtártudományi Tanszékén* 1993-ban, a témában elsőként, *Skaliczki Judit* tollából született *A könyvtárak a zenekultúra szolgálatában* című bölcsészdoktori disszertáció is.⁵

Az ELTE BTK-n 1984-től négyféléves *posztgraduális okleveles zenei szakkönyvtáros képzés* indult, ahová jellemzően már zenei gyűjteményekben dolgozó könyvtárosok jelentkeztek. A képzés tartalmát alapvetően a zenetörténeti és a kifejezetten zenei dokumentumokhoz és információkhoz kapcsolódó kérdéskörök határozták meg, azonban a legnagyobb hangsúlyt az általános zenei

³ A zenei könyvtáros képzés történetét ismerteti: FEHÉR Miklós: Brit-magyar szeminárium a zenei könyvtárosok képzési lehetőségeiről. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 19. évf. 2010. 7. sz. 29–38. p. Forrás: http://epa.oszk.hu/01300/01367/00233/pdf/EPA01367_3K_2010_07_29-38.pdf [2020. február 9.]

⁴ PETHES Iván: A fonotéka. Hangstúdiók szervezése-működtetése a könyvtárakban. Budapest, Népművelési Propaganda Iroda, 1970. 78 p., majd SKALICZKI Judit: Zenemű- és hangtári részlegek a közművelődési könyvtárakban. Budapest, Népművelési Propaganda Iroda, 1970. 77 p., végül GÓCZA Julianna szerk.: Zenei könyvtári ismeretek. Budapest, MKE Zenei Könyvtáros Szervezet, 1999. 194 p.

⁵ SKALICZKI JÓZSEFNÉ Záhonyi Judit: *A könyvtárak a zenekultúra szolgálatában*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1994. 124 p. (Bölcsészdoktori disszertáció)

ismeretek elsajátítására kellett helyezni.⁶ Az alábbi tárgyak jelentették a képzés gerincét:

- Egyetemes zenetörténet
- Magyar zenetörténet
- Zeneművek leírása és feltárása
- Zenei bibliográfia
- Zenei informatika
- Zenei folyóiratok
- Zenei terminológia
- Művelődéstörténet
- Zenei könyvtáran.

Az *International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres* (IAML – franciául Association Internationale des Bibliothèques, Archives et Centres de Documentation Musicaux – AIBM, a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége) Magyar Nemzeti Csoport szervezett 2010. május 6-án Egerben *brit-magyar szemináriumot* a zenei könyvtáros képzés megújításáról a *Magyar Könyvtárosok Egyesülete Zenei Könyvtárosok Szervezetével* (MKE ZKSZ) és a *Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár Zenei gyűjteményével*. A nemzetközi rendezvény programja időrendben a következőképp alakult:

- Zenei könyvtári képzés Magyarországon. Múlt, jelen és a lehetőségek (Somogyi Klára, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, MKE ZKSZ elnök);
- Zenei könyvtáros képzés az egri főiskolán. (Tóvári Judit, Eszterházy Károly Főiskola, Eger);
- Ex musicis: Zenei könyvtáros képzési tapasztalataim Magyarországon és Franciaországban. (Pajor Enikő, Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Szeged);
- IAML UK képzési programja (Frances Metcalfe, IAML UK and Ireland Branch, Courses & Education Committee).⁷

2012-ben a *Parlando*⁸ hasábjain jelent meg rövid összefoglaló, amelynek részletes változata a *Könyvtári levelező/lap*⁹ oldalain is

⁶ FALVY Zoltán (a zenetudományok doktora, a kiegészítő-szak felkért vezetője) levele Dán Róbert tanszékvezetőhöz. Budapest, 1985. ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet irattára. 24/85. dok.

⁷ A zenei könyvtárosok képzési lehetőségei. Forrás: <https://listserv.niif.hu/pipermail/katalist/2010-May/020797.html> [2020. március 10.]

olvasható volt, a 2011-ben az OSZK *Könyvtári Intézete* (KI) által akkreditált *Zenei könyvtári ismeretek I. Zenei könyvtári alapismeretek* című tanfolyam első tapasztalatairól. Az első képzést további, a zenei könyvtári munka egy-egy kisebb területére fókuszáló tanfolyamok¹⁰ követték, amelyekre jelenleg is rendszeresen lehet jelentkezni.¹¹

Az alábbi zenei könyvtári tanfolyamok alapítását és indítását támogatta a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság (KASZB)¹² és a Nemzeti Erőforrás Minisztérium,¹³ valamint jogutódai az ezredfordulót követően:

- 2001-től: Klasszikus zenei gyűjtemények kezelése a közművelődési könyvtárakban (SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtártudományi Tanszéke) – 120 óra;
- 2001-től: Képi és hangzó dokumentumok ISBD és MARC alapú feldolgozása (Eszterházy Károly Főiskola) – 30 óra;
- 2002-től Zenei dokumentumok formai és tartalmi feltárása, zenei tájékoztatás (ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtár-Informatikai Tanszék) – 120 óra;
- 2011-től: Zenei könyvtári ismeretek I. Zenei alapismeretek, zenei tájékoztatás (alapító: Zenei könyvtárak Nemzetközi Szövetsége Magyar Nemzeti Csoport, indító: KI) – 30 óra;
- 2012-től: Zenei könyvtári ismeretek II. Zenei alapismeretek (KI) – 30 óra;
- 2014-től: Zenei könyvtári ismeretek III. Feltárás – tájékoztatás – új technológiák a zenei könyvtárakban (KI) – 60 óra;

⁸ DARVASSI Andrea: Beszámoló a Zenei könyvtáros ismeretek I. tanfolyamról. = *Parlando*, 54. évf. 2012. 3. sz. Forrás: <http://www.parlando.hu/2012/2012-3/DarvassiAndrea.htm> [2020. február 9.]

⁹ DARVASSI Andrea Kamilla: Beszámoló a Zenei könyvtáros ismeretek I. tanfolyamról. = *Könyvtári levelező/lap*, 24. évf. 2012. 6. sz. 21–22. p. Forrás: http://epa.oszk.hu/00300/00365/00123/pdf/EPA00365_Konyvtari_levelezo_lap_2012_06_21-22.pdf [2020. február 9.]

¹⁰ Zenei könyvtáros tanfolyamok a Könyvtári Intézetben. Forrás: <https://ki.oszk.hu/tanfolyamok/zenei-konyvtari-ismeretek-ii-zenei-alapismeretek>; <https://ki.oszk.hu/tanfolyamok/zenei-konyvtari-ismeretek-iii-feltaras-tajekoztatas-uj-technologiak-zenei-konyvtarakban> [2020. március 10.]

¹¹ A zeneirodalom csúcspontjai könyvtáros szemmel. Forrás: <https://ki.oszk.hu/tanfolyamok/zeneirodalom-csucsPontjai-konyvtaros-szemmel> [2020. március 10.]

¹² Könyvtári akkreditációs Szakbizottság. Forrás: <https://ki.oszk.hu/informacioszolgalatas/konyvtari-akkreditacios-szakbizottsag> [2020. március 10.]

¹³ Nemzeti Erőforrás Minisztérium Közgyűjteményi Főosztálya. Forrás: <http://www.nefmi.gov.hu/kultura/akkreditalt-kepzesi/akkreditalt-kepzesi-090803> [2020. március 10.]

- 2018-tól: A zeneirodalom csúcspontjai könyvtáros szemmel (KI) – 30 óra.¹⁴

Zenei könyvtáros specializáció a bolognai rendszerben: az ELTE BTK képzési modellje

Az ún. osztott felsőoktatási képzési rendszerben – 2006-tól, a korábbi felsőoktatási képzések folytatásaként – Szegeden a Juhász Gyula Pedagógusképző Karon indult 50 kreditnyi zenei könyvtáros szakirány (ma: specializáció¹⁵) az ének alapszakon, melyhez az oktatók felhasználhatták a korábban a főiskolán ének-könyvtár szakos hallgatókkal szerzett tapasztalataikat.¹⁶ A zenei szakirány Egerben is választható lett, valamint felmerült az igény a zenei informatikus ismeretekre is.¹⁷

A 2016-ban megjelent képzési és kimeneteli követelmények (KKK) a zenekultúra alapszak képzési céljaként a következőt fogalmazza meg: *„olyan zenei szakemberek képzése, akik elméleti és gyakorlati ismereteik, a kulturális, művészeti intézményrendszerrel szerzett tudásuk birtokában jó ízléssel és alkotó döntési készséggel képesek zenei művészetközvetítői - szervező, irányító, szerkesztő és lebonyolító jellegű - feladataik ellátására az európai térség kulturális, művészeti intézményeiben.”*¹⁸ A KKK ismeretköreihez és céljához jól illeszkedik a kulturális, valamint a közgyűjteményi intézményrendszer egyik eleme, a zenei könyvtárak számára szakembert biztosító zenei könyvtáros specializáció.

Az ELTE BTK könyvtárosképzése mindig törekedett a folyamatos megújulásra, valamint a közgyűjteményi intézményrendszerrel való szoros együttműködésre. Az ELTE BTK *Könyvtár- és*

¹⁴ Akkreditált képzési programok. Forrás:

https://ki.oszk.hu/sites/default/files/dokumentumtar/akkr_programok_201709.pdf [2020. március 17.]

¹⁵ A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény szerint a szakirány az adott szak részét képező önálló szakképzettséget eredményező, speciális szaktudást biztosító képzés, míg a specializáció önálló szakképzettséget nem eredményez.

¹⁶ BARÁTNÉ HAJDU Ágnes: A könyvtárpedagógia-tanár MA és a zenei könyvtárosképzés tapasztalatai. In: Sebestyén György – Habók Lilla – Nemes László (szerk.) II. Masters of Library and Information Science konferencia: Budapest, ELTE, 2009. szeptember 24-25. Budapest, ELTE BTK Könyvtártudományi Szakos Hallgatói Érdekképviselet, 2011. 46. p.

¹⁷ DUDÁS Anna: Az ének-zene tanárképzés átalakulása az egri Eszterházy Károly Főiskolán. = Parlando, 50. évf. 2008. 1. sz. 18–22. p. <https://www.parlando.hu/DudasAnna.htm> [2020. február 9.]

¹⁸ 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet a felsőoktatási szakképzésekről, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet módosításáról.

Információtudományi Intézete (KITI) nem csak a könyvtári hálózattal keresi az együttműködési lehetőségeket, hanem az egyetem falain belül is.¹⁹ Ennek eredményeképpen a *Művészetközvetítő és Zenei Intézettel*²⁰ közösen, *Bodnár Gábor* intézetigazgató egyetemi tanár támogatásával indította el a zenekultúra alapszakos hallgatók számára az 50 kredit értékű választható zenei könyvtáros specializációt,²¹ amelynek felelőse a Könyvtártudományi Tanszék vezetője, a képzés kezdeményezője, *Barátné Hajdu Ágnes* egyetemi tanár lett. A zenei könyvtáros specializáción 2017 szeptemberében kezdődött meg az oktatás.

Magyarországon számos zenei gyűjtemény található, amelyek közül több kiemelt jelentőségű. A képzés elindítása előtt fontos volt – elsősorban a földrajzilag közel eső – zenei könyvtárakkal történő egyeztetés a képzésben való szerepvállalásukról. Ily módon a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei Gyűjteménye*²² (FSZEK), valamint az *Országos Idegennyelvű Könyvtár és Zenei Gyűjtemény*²³ (OIK) kapcsolódott be intenzíven a zenei könyvtáros képzésbe, a kihelyezett órák és a szakmai gyakorlatok helyszíne mellett oktatási feladatokat is vállalva.

Zenei könyvtárak: gyakorlóléhelyek, oktatópartnerek és leendő munkahelyek

Budapest első nyilvános zenei könyvtára 1964-ben nyílt meg még a Fehérhajú utcában, majd a 1990-es évek végétől a Pálffy-palotában várta olvasóit a FSZEK Zenei Gyűjteménye. A könyvtár célkitűzése a

¹⁹ KISZL Péter: Könyvtártudomány elméletben és gyakorlatban – intézményi együttműködés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 61. évf. 2014. 7-8. sz. 251–266. p. Forrás: <http://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/407/10498> [2020. február 9.] és KISZL Péter: Tudományos örökség és gyorsuló fejlődés – könyvtárosképzés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. = Könyvtári Figyelő, 61. évf. 2015. 4. sz. 443–462. p. Forrás:

http://epa.oszk.hu/00100/00143/00306/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2015_4_443-493.pdf [2020. február 9.]

²⁰ Az ELTE BTK korábbi Zenei Tanszéke 2019 márciusától Művészetközvetítő és Zenei Intézet néven működik két tanszékkel: Zenei Interpretáció Tanszék és Zenekultúra Tanszék. A döntést támogató határozat: XIV/2019. (III. 4.) Szen. sz. határozat Művészetközvetítő és Zenei Intézet létrehozásáról a Bölcsészettudományi Karon. Forrás: <https://www.elte.hu/dokumentumok/szenatus2019> [2020. február 9.]

²¹ Indulhat a zenei könyvtáros szakirány. Forrás: <http://elte-lis.blogspot.com/2014/05/indulhat-zenei-konyvtaros-szakirany.html> [2019. november 7.]

²² Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei Gyűjteménye. Forrás: http://www.fszek.hu/konyvtaraink/kozponti_konyvtar/zenei_gyujtemeny [2019. november 9.]

²³ Országos Idegennyelvű Könyvtár és Zenei Gyűjtemény. Forrás: <https://www.oik.hu/> [2019. november 9.]

zenei ismeretterjesztés, az oktatás és kutatás, valamint közösségi-kulturális helyszíneként szolgál 2018 augusztusától immár a FSZEK Központi Könyvtárában.²⁴ Az OIK alapító okirata szerint a könyvtár a zenei terület országos szakkönyvtára, amelynek feladata, hogy minden szinten – az alaptól a professzionálisig – támogassa az oktatást és a tanulást, az előadói tevékenységet, valamint a zenei ismeretek elmélyítését.²⁵ A Molnár utcai épületben 1996 óta működő gyűjtemény kb. 33.000 kottát, 11.000 lemezt és 10.000 CD-t kínál a látogatóknak.²⁶ A két intézmény elhelyezkedése, jó megközelíthetősége, kiváló felszereltsége és munkatársainak szakmai tapasztalata hatékonyan segíti a minőségi oktatást, rajtuk kívül azonban számos más zenei gyűjtemény is támogathatja és jelenthet elhelyezkedési lehetőséget a végzett hallgatók számára. Így például a *Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem (LFZE – Zeneakadémia)*²⁷, a *Magyar Zenei Információs Központ (Budapest Music Center – BMC)*²⁸ könyvtára vagy a *Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézet Könyvtára*.²⁹ A Zeneakadémia 1875-ös alapításakor könyvtárat is létesítettek, amelyhez a Vallás- és Közoktatási Minisztérium 300 forintról szóló rendeletet adott ki, amelynek köszönhetően az induláskor nélkülözhetetlen dokumentumokat meg tudták vásárolni.³⁰ Mára az ország legnagyobb zenei gyűjteményeként közel 500.000 kottával, 70.000 könyvvel, 100 féle folyóirattal, mintegy 6000 CD-vel és 1500 DVD-vel rendelkezik.³¹ Az LFZE könyvtárához, mint egyetemi könyvtárhoz a tanszéki könyvtárak mellett a *Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet Könyvtára (Kecskemét)*³² és a *Bartók Béla Zeneművészeti és*

²⁴ Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei Gyűjteménye. Forrás: <https://zeneigyujtemeny.wordpress.com> [2020. február 22.]

²⁵ SÁRKÖZI Andrea Bernadett: A zene mentén az Országos Idegennyelvű Könyvtárban. = Könyvtári levelező/lap, 24. évf. 2012. 5. sz. 27–31. p. Forrás:

http://epa.oszk.hu/00300/00365/00130/pdf/EPA0365_kll1205_27-31.pdf [2020. február 9.]

²⁶ Országos Idegennyelvű Könyvtár és Zenei Gyűjtemény. Zeneműtár. Forrás:

<https://www.oik.hu/web/zenemutar/zenemutarunkrol> [2019. november 9.]

²⁷ Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem könyvtára. Forrás: <https://lfze.hu/konyvtar> [2019. november 9.]

²⁸ BMC Könyvtár. Forrás: <https://info.bmc.hu/zenei-konyvtar> [2019. november 9.]

²⁹ MTA Zenetudományi Intézet Könyvtára. Forrás: <http://zti.hu/index.php/hu/konyvtar> [2019. november 9.]

³⁰ A Zeneakadémia könyvtárának története. Forrás: <https://lfze.hu/konyvtar/a-konyvtar-tortenete-liszt-ferenc-konyvtarától-a-metalib-szoftverig-118154> [2020. február 22.]

³¹ Az LFZE könyvtára. Forrás: <https://lfze.hu/konyvtar/bemutakozas-kapcsolat-108733> [2020. február 22.]

³² Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet Könyvtára. Forrás: <https://kodaly.hu/konyvtar/konyvtar-archivum-107349> [2020. február 22.]

Hangszerészképző Gyakorló Szakgimnázium Könyvtára (Budapest)³³ tartozik. Utóbbi 1840-ben alapították Nemzeti Zenede néven, melynek első könyvtárosa Mátray Gábor volt. 2003-ban az állomány egy része a Semmelweis utcából való költözés után a BMC könyvtárába került.³⁴ A BMC Könyvtára a saját állománya mellett így őrzi és szolgáltatja az egykori Zenede könyvtárának anyagát, valamint 2006-tól a Magyar Zenei Tanács 1949-ben létrehozott zenei gyűjteményét. Az elsősorban XX-XXI. századi, jellemzően magyar szerzők műveit tartalmazó mintegy 90.000 tételes állomány 20.000 könyvvel és folyóirattal, 11.000 hanglemezzel, 8000 CD-vel, DVD-vel és Blu-ray lemezzel, valamint 800 kazettával és mintegy 50.000 kottával várja az érdeklődőket.³⁵ Az MTA BTK Zenetudományi Intézet Könyvtára korlátozottan nyilvános, tudományos szakkönyvtár, amelyet 1961-ben alapítottak az MTA Bartók Archívuma könyvtáraként, majd 1974-ben az MTA Népzene Kutató Csoportot egyesítették az Zenetudományi Intézettel. 25.500 könyv, 7700 bekötött folyóirat, 550 különnyomat, 15.000 kotta, 7800 hanglemez és CD, valamint 4800 kézirat nyújt lehetőséget a magyar zenetörténet mellett a népzene és néptánc témakörét alapos tanulmányozására.³⁶ A kifejezetten zenei gyűjtemények mellett a közkönyvtárak is rendelkeznek zenei állománnyal, a hagyományos zenei dokumentumok mellett találkozunk akár hangszerekkel vagy zeneszerkesztő szoftverekkel is. A *Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár* például elektromos orgonát biztosít az épületben található kreatív stúdióban, amivel a felhasználók saját zenét tudnak felvenni, és a könyvtár által biztosított szoftverekkel megvágni.³⁷ A *II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár Zenemű- és Médiatára* 1974 óta várja az érdeklődőket a könyvtári dokumentumok mellett hangszerkiállítással, valamint rendszeres zenetörténeti előadásokkal.³⁸

³³ Bartók Béla Zeneművészeti és Hangszerészképző Gyakorló Szakgimnázium Könyvtára. Forrás: <http://www.konzi.hu/konyvtar> [2020. február 22.]

³⁴ A Bartók Béla Szakgimnázium könyvtárának története. Forrás: <http://www.konzi.hu/konyvtar-tortenete> [2020. február 28.]

³⁵ BMC Könyvtára. Forrás: <https://info.bmc.hu/zenei-konyvtar> [2020. február 28.]

³⁶ MTA BTK Zenetudományi Szakkönyvtár. Forrás: <http://zti.hu/index.php/hu/konyvtar> [2020. február 28.]

³⁷ RAMHÁB Mária: A befogadó könyvtári terek: A Bács-Kiskun megyei könyvtárak átalakítása, korszerűsítése 2005-2019. In: Információközvetítés és közösségépítés – multifunkciós könyvtári hálózatok. Szerk. Kiszl Péter, Németh Katalin. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2020. 223. p. Forrás: <https://doi.org/10.21862/infkoz.215> [2020. február 28.]

³⁸ A II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár Zenemű- és Médiatára. Forrás: <https://www.rfmllib.hu/hu/page/mediatar> [2020. március 12.] A gyűjtemény történetéről: GULYÁS Lászlóné: A

Az 1. táblázatban olvasható a zenei könyvtáros képzés jelenlegi tanegységlistája nappali tagozatos hallgatók számára. Az alábbi hálóterv levelező munkarendű változata is elkészült, amelyben a jogszabályi előírásnak³⁹ megfelelően az egyes kurzusok óraszámja fele a nappalisnak.⁴⁰ Mindkét munkarend esetében partnereinkkel szorosan együttműködve biztosítjuk a hallgatók számára a rugalmas munkaszervezést. Ennek köszönhetően a zenekultúra alapszak kötelező kurzusai mellett (a levelezősök esetében munka mellett) is megoldható az órák látogatása a minél hatékonyabb tanulás érdekében.

1. táblázat: A zenei könyvtáros képzés hálóterve nappali tagozatos hallgatók számára

Kód	A tárgy címe	Ajándékos t félév formáj	a KOL- vál. Szása m Kredit				
<i>A fonotéka, mint a könyvtári rendszer része, gyűjteményszervezés: 9 kredit</i>							
ZKS-011	A fonotéka, mint a könyvtári rendszer része	3	K	k	28	3	
ZKS-012	Zenei gyűjtemények Magyarországon	3	K	k	28	3	
ZKS-013	Zenei gyűjtemények szervezése, fejlesztése	4	G	k	28	3	
<i>Zenei információfeldolgozás és visszakeresés: 15 kredit</i>							
ZKS-021	Dokumentumleírás 1.	3	G	k	28	2	
ZKS-022	Dokumentumleírás 2.	4	G	k	28	2	
ZKS-023	Számítógépes dokumentumleírás	5	G	k	28	3	
ZKS-024	Osztályozási rendszerek, információkereső nyelvek 1.	3	K	k	28	3	
ZKS-025	Osztályozási rendszerek, információkereső nyelvek 2.	4	G	k	28	3	

II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár Zenemű- és Hangtárának története, 1974-2014. Miskolc, II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, 2016. 126 p. Forrás:

http://mediatar.rfmllib.hu/digitkonyvtar/kiadvanyok/Zenemu_es_Hangtar_tortenete_40_ev_BELIV.pdf [2020. március 12.]

³⁹ 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról 17. §. (3) „A részidős képzés lehet esti vagy levelező képzés munkarendje szerint szervezett képzés. A részidős képzés időtartama - kivéve a szakirányú továbbképzést - a teljes idejű képzés tanóráinak legalább harminc, legfeljebb ötven százaléka lehet.”

⁴⁰ Zenei könyvtáros képzés hálóterve. Forrás: <https://btk.elte.hu/ba/alapszakok> [2019. november 9.]

ZKS-026	Számítógépes tartalomfeltárás	5	K	k	28	2
<i>Olvasószolgálati tevékenységek a zenei könyvtárban: 6 kredit</i>						
ZKS-031	Az olvasószolgálati munka menedzsmenete	5	K	k	28	3
ZKS-032	A tartalomszolgáltatás jogi keretei	6	K	k	28	3
<i>A zenei tájékoztatás eszközei: 7 kredit</i>						
ZKS-041	Zenei tájékoztatás 1.	4	K	k	28	2
ZKS-042	Zenei tájékoztatás 2.	5	K	k	28	2
ZKS-043	Zenei tájékoztatás 3.	6	G	k	28	3
<i>Szolgáltatások, zenei hardver- és szoftverkezelés: 9 kredit</i>						
ZKS-051	Zenei adatbázisok	5	G	k	28	3
ZKS-052	Szolgáltatás, pr és marketing a zenei könyvtárakban	6	K	k	28	3
ZKS-053	Zenei szoftverek	6	G	k	28	3
<i>Zenei könyvtári gyakorlat: 4 kredit</i>						
ZKS-061	Zenei könyvtári gyakorlat 1.	4	G	k	40	2
ZKS-062	Zenei könyvtári gyakorlat 2.	5	G	k	40	2
összesen:					556	50

A tantárgyak sorrendje és logikai felépítése követi az *informatikus könyvtáros alapképzés struktúráját*, annak az informatikus könyvtáros minorhoz hasonlóan tartalmaz kivonatát adva, amely megfelelő alapot képes nyújtani a zenei gyűjteményekben felmerülő könyvtáros feladatok ellátására.

Az *alapozó tárgyak* a könyvtári munka feladatköreibe vezetik be a hallgatókat, így elsajátítják a különböző dokumentumtípusok formai és tartalmi feltárását különös tekintettel a zenei dokumentumokra úgymint kották, hangdokumentumok, online formátumok. A bibliográfiai adatok megállapítása és a tartalmat tükröző tárgyszavak

vagy kulcsszavak megtalálása és szabványos formában való közzététele kiemelt fontosságú a különböző információhordozón megjelenő zeneművek esetében is. A zenében jártas könyvtárhasználók számára egyértelmű a Köchel-jegyzék⁴¹ vagy a BWV,⁴² de számos felhasználónak szüksége van segítségre, magyarázatra. Számos okból keresik fel a zenei gyűjteményeket az érdeklődők, gyakran mutatkozik különbség a szakmai és a nem szakmai felhasználók kéréseiben, kérdéseiben, amelyekre mindig megfelelő mélységben és minőségben kell választ adni, amihez szükség van a magas szintű felkészültségre. A „jó” zene ajánlása, egy ünnephez kapcsolódó vagy egyes népekhez kötődő zenék megtalálása, ugyanannak a műnek különböző interpretációi, akár csak a stúdió- és koncertfelvételek közötti eltérések olyan kérdések, amelyekre fel kell készülnie könyvtárosoknak.⁴³

A hazai és nemzetközi zenei gyűjteményeket, azok jellegzetességeit, a bennük található dokumentumtípusokat *A fonotéka, mint a könyvtári rendszer része*, a *Zenei gyűjtemények Magyarországon*, valamint a *Zenei gyűjtemények szervezése, fejlesztése* kurzusokon ismerhetik meg az érdeklődő hallgatók. Már az első félévtől bekapcsolódnak a képzésbe óraadókként a FSZEK és az OIK munkatársai, *Bándoli Katalin* és *Sárközi Andrea* osztályvezetők kihelyezett órákon mutatják be részletesen az egyes témaköröket.

A három féléves *Zenei tájékoztatás* a zenei információforrásokkal, a zeneirodalommal és a róla szóló irodalommal egyaránt foglalkozik.⁴⁴

⁴¹ Ludwig von Köchel (1800–1877) által összeállított lista Wolfgang Amadeus Mozart műveiről, mely először 1862-ben jelent meg, azóta számos javított kiadást adtak közre. KÖCHEL, Ludwig von: Chronologisch-thematisches Verzeichnis sämmtlicher Tonwerke Wolfgang Amade Mozart's. Nebst Angabe der verloren gegangenen, angefangenen, übertragenen, zweifelhaften und unterschobenen Compositionen desselben. Leipzig, Breitkopf & Härtel, 1862, XVIII, 551 p.

⁴² Bach-Werke-Verzeichnis (Bach-műjegyzék). Johann Sebastian Bach műveinek jegyzékét Wolfgang Schmieder adta ki először 1950-ben. SCHMIEDER, Wolfgang (hrsg.): Thematisches-systematisches Verzeichnis der musikalischen Werke von Johann Sebastian Bach. Bach-Werke-Verzeichnis (BWV). Leipzig, Breitkopf & Härtel, 1950. XXII, [2], 747 p. Jelenleg készül a javított online kiadás. Forrás: <https://www.bacharchivleipzig.de/de/bach-archiv/das-neue-bach-werke-verzeichnis> [2019. november 9.]

⁴³ GULYÁSNÉ SOMOGYI Klára: Hallgatjuk-e a zenét vagy csak halljuk? Beszélgetés a zenehallgatásról és a zenei könyvtárak szerepéről a XIX. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál Könyvtáros Klubjában. = Könyvtári levelező/lap, 24. évf. 2012. 5. sz. 3–7. p. Forrás:

http://epa.oszk.hu/00300/00365/00130/pdf/EPA0365_kll1205_03-07.pdf [2020. február 9.]

⁴⁴ Pl.: POGÁNY György: A magyar zenei bibliográfia kialakulása: történeti vázlat. = Könyvtáros, 35. évf. 1985. 8. sz. 486–491. p.; POGÁNY György: Zeneművek a magyar gyűjteményekben a 19. század elejéig. =

Az általános könyvtári munkában használatos kiadványok és apparátus mellett kitér a nemzeti bibliográfiák zenei vonatkozásaira, a speciális dokumentumtípusokra, mint például partitúrák, urtext kiadások, műjegyzékek.

A Zenei tájékoztatás tananyagára alapozva a *Zenei adatbázis* tárgy célja, hogy a hallgatókkal megismertesse azokat a magyar és nemzetközi adatbázisokat, amelyek a zenei könyvtári tájékoztatás alapját képezhetik vagy speciális zenei tematikára vonatkoznak. A nemzetközi bibliográfiai adatbázisok, a *Répertoire des Sources Musicales* (RISM)⁴⁵ és a *Répertoire International de Littérature Musicale* (RILM)⁴⁶ mellett a legismertebb zenetudományi adatbázis az *Oxford Music Online*⁴⁷, amelyen keresztül elérhető a *Groove Music Online* is. Utóbbiak a zenetörténet, életrajzok mellett számos hangfájlhoz és tanulást segítő eszközhöz is hozzáférést biztosítanak. Együttműködő partnereink biztosítják az adatbázisok elérését, így az Oxford Music Online az OIK-ban, a RILM pedig a FSZEK-ben kutatható. Az elsősorban zenei adatbázisok mellett számos más adatbázis szolgáltató kínál zenei tartalmakat, mint a *JSTOR*⁴⁸ vagy a *ProQuest*⁴⁹, így értelemszerűen ezek is a kurzus részét képezik. A zenekultúra szakos hallgatóknak, akik minden bizonnyal ismerik ezen forrásokat, a kurzus oktatója a még hatékonyabb keresési stratégiákat tanítja meg, amelyek a szakdolgozat elkészítésében éppúgy segítséget nyújthatnak, mint a későbbi – könyvtári – munka során.

A *Zenei szoftverek* kurzuson a hallgatók megismerkednek számos ingyenes és térítéses programmal, illetve applikációval, amelyek között dallamfelismerő, kottaszerkesztő, vagy épp kották szkennelésére és az így digitalizált tartalom lejátszására alkalmas szoftverek is megtalálhatók. Néhány szoftver a teljesség igénye

Könyvtáros, 36. évf. 1986. 6. sz. 366–370. p.; VOIT Krisztina: Zenei folyóiratok és irataik a Budapesti Fővárosi levéltárban : 1875-1890. = Magyar könyvszemle, 114. évf. 1998. 2. sz. 93–112. p. Forrás:

http://epa.oszk.hu/00000/00021/00017/pdf/MKSZ_EPA00021_1998_114_02_093-112.pdf [2020. február 22.];

⁴⁵ Répertoire des Sources Musicales. Forrás: <http://www.rism.info/fr/home.html> [2019. november 9.]

⁴⁶ Répertoire International de Littérature Musicale. Forrás: <https://www.rilm.org> [2019. november 9.]

⁴⁷ Oxford Music Online. Forrás: <https://www.oxfordmusiconline.com> [2019. november 9.]

⁴⁸ A JSTOR zenei folyóiratai. Forrás: <https://www.jstor.org/subject/music> [2020. február 27.]

⁴⁹ A ProQuest zenei gyűjteménye. Forrás: <https://search.proquest.com/musicperformingarts?accountid=26093> [2020. február 27.]

nélkül, amelyek használatával és szolgáltatásaival foglalkoznak az órát látogató hallgatók: *Finale Notepad*, *Sibelius 6 Demo*, *Muscore*, *Midi Sheet Music*, *Noteflight*, *Audacity*, *Power Sound Editor Free 8.8.0 9*, *Acoustica Basic Edition*, *Ocenaudio*, *LenMus*,⁵⁰ továbbá a térítéses szoftverek, mint a *Cubase*, *FL Studio*, *Ableton*, *Vocaloid*, *Staffpad*, *Sibelius*, *Hookpad*, *Note Trainer Pro*, *Playground Sessions*, *EarMaster Pro 7*, *Tenuto*, *Magic Music Visuals*, *Rhyme Genie*, *Sheet Music Scanner App*.⁵¹

Nem lehet megkerülni a szerzői jogi ismeretek kérdéskörét sem, mivel az illegális torrentoldalak világában, vagy a mobiltelefonokra letölthető szkennelő applikációknak köszönhetően egyre többen kerülnek meg a legális csatornákat. *A tartalomszolgáltatás jogi keretei* kurzuson a jogtudatosság, a szerzői jogi törvények és a személyiségi jogokra vonatkozó aktualitások egyaránt szerepelnek. *Senkei-Kis Zoltán*, a KITI adjunktusa doktori értekezésének⁵² 2010-es megvédése óta tart szerzői joggal kapcsolatos kurzusokat és konferencia előadásokat, valamint kutatja az egyetemi hallgatók jogtudatosságát. Utóbbi épp a legális letöltési lehetőségek és az illegális torrentoldalakhoz való hallgatói hozzáállást vizsgálja,⁵³ ami a zenei dokumentumok kölcsönzési statisztikáira is hatással van, hiszen az új formátumok és streaming oldalak miatt csökkent a hangzódokumentumok iránti igény.

⁵⁰ Finale Notepad: <https://www.finalemusic.com/products/notepad>; Sibelius 6 Demo: http://www.sibelius.com/helpcenter/updates/sib6_1_download.html; Muscore: <https://muscore.org/hu>; Midi Sheet Music: <http://midisheetmusic.com>; Noteflight: <https://www.noteflight.com>; Audacity: <https://www.audacityteam.org>; Power Sound Editor Free: <https://free-sound-editor.com>; Acoustica Basic Edition: <https://acondigital.com/products/acoustica-audio-editor>; Ocenaudio: <https://www.ocenaudio.com/>; LenMus: <http://www.lenmus.org/en/noticias> [2019. november 9.]

⁵¹ Cubase: <https://new.steinberg.net/cubase>; FL Studio: <https://www.image-line.com/flstudio>; Ableton: <https://www.ableton.com>; Vocaloid: <http://www.vocaloid.com/en>; Staffpad: <https://www.staffpad.net>; Sibelius: <https://www.avid.com/sibelius>; Hookpad: <https://hookpad.hooktheory.com>; Note Trainer Pro: <https://apps.apple.com/us/app/note-trainer-pro/id505179836>; Playground Sessions: <https://www.playgroundsessions.com>; EarMaster Pro 7: <https://www.earmaster.com/shop/product/earmaster-pro-7.html>; Tenuto: <https://www.musictheory.net/products/tenuto>; Magic Music Visuals: <https://magicmusicvisuals.com>; Rhyme Genie: <https://www.rhymegenie.com>; Sheet Music Scanner App: <https://sheetmusicsscanner.com> [2019. november 9.]

⁵² SENKEI-KIS Zoltán: Az internetes szerzői jog, és annak könyvtári vonatkozásai. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2010. 177 p.

⁵³ SENKEI-KIS Zoltán – KOLTÓI Lilla: Is it legal or illegal to use torrents?: Views of library science students about file sharing. In: Andrea, Ádámné Major; Lóránt, Kovács; Zsolt, Csaba Johanyák; Róbert, Pap-Szigeti (szerk.) Proceedings of TEAM 2014 : 6th International Scientific and Expert Conference of the International TEAM Society. Kecskemét, Kecskeméti Főiskola Gépipari és Automatizálási Műszaki Főiskolai Kar, 2014. 198–201. p.

Az elmúlt évtizedekben egyre tudatosabban jelennek meg a menedzsment- és marketingeljárások a könyvtárak életében is, így *Az olvasószolgálati munka menedzsmentje* tematikájában megtalálhatók a legalapvetőbb ismeretek mellett a szolgáltatásmenedzsment és minőségbiztosítás, vagy az új szolgáltatás bevezetésének lépései és gazdasági kérdései is.

A képzés során elsajátított ismeretek elmélyítését segíti a két, egyenként 40 órás *Zenei könyvtári gyakorlat*, amelyeket elsősorban a FSZEK Zenei Gyűjteményében vagy az OIK-ban végeznek a hallgatók, de választhatnak más zenei dokumentumokkal rendelkező könyvtárat is, mint például a Zeneakadémia⁵⁴, a BMC⁵⁵ vagy az MTA Zenetudományi Intézetének könyvtára⁵⁶. Ezekben az intézményekben a hallgatók betekintést nyernek a zenei gyűjtemények gyűjteményszervezési és állományfejlesztési feladataiba, gyakorolhatják a zenei referenz kérdések megoldásához szükséges hagyományos és számítógépes információforrások helyes használatát, a zenei könyvtárak olvasó-könyvtáros kommunikációs helyzeteiben előforduló referenz kérdések megoldásának minőségi információval történő ellátását.

A zene és a könyvtár összhangzata

A zenei könyvtáros specializáció elvégzése nem csak a könyvtári munka alapjaival ismerteti meg a zenekultúra alapszakos hallgatókat, így további *távlatokat* nyitnak a munkaerőpiacon való elhelyezkedésre, hanem lehetővé teszi a könyvtár- és információtudomány mélyebb megismerését. BA-s diplomával és az 50 kreditnyi zenei könyvtáros képzés után ugyanis jelentkezhetnek könyvtártudomány mesterképzésre is.

A Művészetközvetítő és Zenei Intézet hallgatói az ELTE ünnepein, rendezvényein rendszeresen fellépnek. A Könyvtár- és

⁵⁴ Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem könyvtára. Forrás: <https://lfze.hu/konyvtar> [2019. november 9.]

⁵⁵ BMC Könyvtár. Forrás: <https://info.bmc.hu/zenei-konyvtar> [2019. november 9.]

⁵⁶ MTA Zenetudományi Intézet Könyvtára. Forrás: <http://zti.hu/index.php/hu/konyvtar> [2019. november 9.]

Információtudományi Intézettel való együttműködés szép példája volt az is, amikor az immár hagyománnyá vált *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság* című konferenciasorozat keretében ünnepelte a KITI a felsőfokú könyvtárosképzés megindulásának 70. évfordulóját. A jubileumi eseményen, a Könyvtártudományi Tanszék történetét bemutató kiállítás megnyitóján *Csonka Laura*, *Kis Veronika Anna* és *Langó Dorina*, a Művészetközvetítő és Zenei Intézet hallgatói adtak kamarakonzertet tanáruk, Erdős Ákos felkészítésével (1. ábra).⁵⁷

1. ábra: Csonka Laura, Kis Veronika Anna és Langó Dorina, a Művészetközvetítő és Zenei Intézet hallgatói az ELTE Könyvtártudományi Tanszéke megalapításának 70. évfordulója alkalmából rendezett kamarakiállítás megnyitóján 2019. november 26-án

Az érdeklődés folyamatos a képzés iránt, azonban speciális jellege és a hallgatói létszám miatt nem minden évben tud elindulni. A számos zenei gyűjtemény viszont igényli a jól képzett, felkészült szakembereket, így mindenképp szükséges a zenei könyvtáros képzés biztosítása, amit a Művészetközvetítő és Zenei Intézet, a Könyvtár- és

⁵⁷ Kiállításnyitó az ELTE BTK KITI-ben. Forrás: <http://elte-lis.blogspot.com/2019/12/vkkv-4-sikeres-konferenciabol-valosagos.html> [2020. február 22.]

Információtudományi Intézet, valamint együttműködő partnereik, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei Gyűjteménye és az Országos Idegennyelvű Könyvtár és Zenei Gyűjtemény évről-évre felkínál.

*

Kiszl Péter habilitált egyetemi docens, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének igazgatója, az Információtudományi Tanszék és a Könyvtártudományi Doktori Program vezetője, az informatikus könyvtáros BA és a könyvtártudomány MA szak felelőse. E-mail: kiszl.peter@btk.elte.hu
ORCID: 0000-0003-2992-295X

Németh Katalin egyetemi adjunktus, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének oktatásfelelőse. E-mail: nemeth.katalin@btk.elte.hu
ORCID: 0000-0003-4608-4855